

ग्रामीण व नागरी भागातील पिण्याच्या
पाण्याची टंचाई निवारणार्थ घ्यावयाच्या
उपाययोजनांना प्रशासकीय मान्यता
देण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: टंचाई २०२१/प्र.क्र.०३/पापु १४
जी. टी. रुग्णालय संकुल इमारत, ७ वा मजला,
मंत्रालय, मुंबई ४०० ००१
तारीख: २६ फेब्रुवारी, २०२१

वाचा:-

- १) शासन निर्णय, ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग क्रमांक: टंचाई १०९४/प्र.क्र.८५/४३
दिनांक ०८.०४.१९९४
- २) भुजल (विकास व व्यवस्थापन) अधिनियम २००९,
- ३) विहिर अधिग्रहण व अधिनियम - १९८८ (सुधारणा १९९३)
- ४) शासन निर्णय, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग क्रमांक: टंचाई १०९९/प्र.क्र. १२/पापु १४,
दिनांक ०३.०२.१९९९
- ५) शासन निर्णय, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग क्रमांक: टंचाई १००८/प्र.क्र. १६८/पापु १४,
दिनांक २१.०८.२००९
- ६) शासन निर्णय, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग क्रमांक: टंचाई २०१६/प्र.क्र. १४३/पापु १४,
दिनांक ०४.०५.२०१६
- ७) शासन निर्णय, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग क्रमांक: टंचाई १००६/प्र.क्र. १०६/पापु १४,
दिनांक १६.०५.२०१६
- ८) शासन निर्णय, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग क्रमांक: टंचाई २०१४/प्र.क्र. ४८/पापु १४,
दिनांक ०६.०५.२०१४
- ९) शासन निर्णय, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग क्रमांक: टंचाई २०१६/प्र.क्र. १४३/पापु १४,
दिनांक ०४.०५.२०१६
- १०) शासन निर्णय, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग क्रमांक: टंचाई २०१८/प्र.क्र. २०/पापु १४,
दिनांक १४.०२.२०१८
- ११) शासन निर्णय, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग क्रमांक: टंचाई २०१८/प्र.क्र. २१४/पापु १४,
दिनांक २७.१२.२०१८

प्रस्तावना:-

राज्यातील पिण्याच्या पाण्याची समस्या सोडविण्याच्या कामास गती देण्याच्या दृष्टीने, “पाणी पुरवठा व स्वच्छता” या स्वतंत्र विभागाची स्थापना करण्यात आली आहे. दरवर्षी अपुऱ्या पर्जन्यामुळे किंवा अन्य कारणांमुळे, राज्यात ग्रामीण व नागरी क्षेत्रात पिण्याच्या पाण्याची टंचाई निर्माण झाल्यास, त्याबाबत करावयाच्या आवश्यक उपाययोजना राबविणे संदर्भ क्रमांक ४ व ५ च्या शासन निर्णयानुसार या विभागाने मान्यता दिली आहे. राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद निधी (NDRF)/राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधी (SDRF) निकषाव्यतिरिक्त कारणाने निर्माण होणा-या पिण्याच्या पाण्याचा टंचाईच्या निवारणार्थ होणा-या खर्चाच्या पूर्तीबाबत महसूल व वन (मदत व पुनर्वसन) व वित्त विभागाच्या अभिप्रायास अनुसरून पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागाच्या अर्थसंकल्पात तरतुद करणे आवश्यक आहे. त्यानुसार संभाव्य पाणी टंचाई कृती आराखड्यानुसार टंचाई निवारणासाठी घ्यावयाच्या उपाययोजनांना प्रशासकीय मान्यता देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :

महाराष्ट्र भूजल (विकास व व्यवस्थापन) अधिनियम, २००९ मधील प्रकरण ४ च्या कलम २५ नुसार जेथे जेथे पिण्याच्या पाण्याची टंचाई भासण्याची शक्यता आहे अशा क्षेत्रास वर्षाच्या कोणत्याही कालावधीत (अगदी पावसाळ्यातही) पाणी टंचाई क्षेत्र म्हणून घोषित करण्याचे अधिकार जिल्हा प्रशासनाला आहेत.

महाराष्ट्र भूजल (विकास व व्यवस्थापन) अधिनियम, २००९ मधील उपरोक्त तरतूदी विचारात घेता ज्या ठिकाणी पाणी टंचाई क्षेत्र घोषित होईल त्या ठिकाणी जिल्हाधिकाऱ्यांनी सर्वप्रथम सार्वजनिक उद्भवातील पाण्यावर संभाव्य दुष्परिणाम थांबविण्याच्या दृष्टीने प्रस्तुत अधिनियमातील तरतूदी नुसार प्रतिबंधात्मक कार्यवाही करावी.

ज्या ग्रामीण क्षेत्रामध्ये प्रतिबंधात्मक कार्यवाही करूनही संबंधित गावांत/वाड्यांत पिण्याच्या पाण्याची टंचाई भासल्यास म्हणजेच दरडोई दर दिवशी पिण्याच्या पाण्याची उपलब्धता २० लिटर्स पेक्षा कमी झाल्यास तसेच ज्या नागरी क्षेत्रामध्ये दरडोई दरदिवशी नियमित मिळणा-या पाणी पुरवठ्यापेक्षा ५० टक्के किंवा ५० लिटर जे कमी असेल अशा ग्रामीण व नागरी क्षेत्रासाठी खालील उपाययोजनांपैकी कमीत कमी खर्चाची उपयुक्त टंचाई निवारक उपाययोजना घेण्याचे अधिकार जिल्हाधिकारी यांना आहेत.

- १) विहिरी खोल करणे / विहिरीतील गाळ काढणे.
- २) खाजगी विहिरींचे अधिग्रहण करणे.
- ३) टँकर / बैलगाडीद्वारे पाणीपुरवठा करणे.
- ४) प्रगतीपथावरील पाणीपुरवठा योजनांची कामे तातडीने पूर्ण करणे.
- ५) नळ योजनांची विशेष दुरुस्ती करणे.
- ६) विंघण विहिरींची विशेष दुरुस्ती करणे.

- ७) विंघण विहिरी घेणे.
- ८) तात्पुरत्या पूरक नळ योजना घेणे.
- ९) बुडक्या घेणे.

उपरोक्त उपाययोजनांसाठी शासनाच्या पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागाकडून स्वतंत्र योजनेतर तरतूद लेखाशिर्ष “२२१५-पाणी पुरवठा व स्वच्छता” खाली नागरी भागासाठी विभागीय आयुक्तांमार्फत, जिल्हाधिकाऱ्यांना तर ग्रामीण भागासाठी विभागीय आयुक्तांमार्फत, मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद तसेच महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण यांच्यामार्फत राबविण्यात येणा-या उपाययोजनांसाठीचा निधी पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागाकडून सदस्य सचिव, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण यांना उपलब्ध करून देण्यात येईल.

सदर शासन निर्णय, वित्त विभागाच्या सहमतीने व वित्त विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्रमांक ६४/ व्यय-३ दिनांक १२.०२.२०२१ अन्वये निर्गमित करण्यात येत आहे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२१०२२६१६१००७२२२८ असा आहे. हे परिपत्रक डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(डॉ संजय चहांदे)

अपर मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा. अध्यक्ष, विधानसभा/मा. सभापती, विधान परिषद, विधानभवन, मुंबई.
२. मा. विरोधी पक्षनेता विधानसभा/विधान परिषद, विधानभवन, मुंबई.
३. सर्व विधान सभा सदस्य/विधान परिषद सदस्य, विधानभवन, मुंबई.
४. मा. राज्यपाल यांचे सचिव.
५. मा. मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव.
६. सर्व मंत्री/राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव.
७. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय, मुंबई-३२.

८. अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव, वित्त विभाग/नियोजन विभाग व सचिव, ग्रामविकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
९. प्रधान सचिव, महसूल व वनविभाग (मदत व पुर्नवसन), मंत्रालय, मुंबई-३२.
१०. सदस्य सचिव, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण, मुंबई.
११. विभागीय आयुक्त, (सर्व).
१२. जिल्हाधिकारी (सर्व).
१३. संचालक, भुजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा, पुणे.
१४. जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी, (सर्व).
१५. कार्यकारी अभियंता (सर्व) ग्रामीण पाणी पुरवठा /जिल्हा परिषद.
१६. निवड नस्ती (पापु-१४).